

Posudek na diplomovou práci

Autorka: Bc. Tereza Matoušková

Název práce: Validita kresby jako projektivního testu

Diplomantka vypracovala diplomovou práci s názvem Validita kresby jako projektivního testu a obsahem práce je zkoumání vztahu mezi Testem stromu a Minnesotského osobnostního inventáře (MMPI-2). Práce obsahuje 240 stran včetně příloh a je členěna na úvod, teoretickou část o obou metodách, výzkumnou část a část shrnující nazývanou jako Diskuse.

Záměr práce je pojat odvážně jako hledání vztahu mezi charakteristikami MMPI-2 a Testem stromu, v širším slova významu vztahu mezi různými druhy osobnostních testů – projektivními a dotazníkovými. Záměr práce, a množství úsilí a času, které mu studentka věnovala, je úctyhodný. Kdyby se podařilo práci dotáhnout a studentka si jasněji definovala výzkumný design, jednalo by se jistě o přínosnou výzkumnou studii. Z pozice oponenta nemám informace o tom, jakým způsobem studentka spolupracovala se svým vedoucím práce a zda plnila jeho doporučení ohledně směřování práce a jakým způsobem se vyvíjel výzkumný koncept, ale bohužel v práci nacházím velké množství chyb a výzkumný design vnímám jako zmatečný a nedotažený, čímž bylo znemožněno naplnit cíl práce.

Předkládám proto body, ve kterých vnímám hlavní nedostatky práce:

- Proč byl vybrán jako reprezentant obou metod právě Test stromu a MMPI? Na základě jakých pramenů či výzkumných cílů a otázek došlo k výběru právě těchto dvou metod?
- Jak odráží v širším významu Test stromu validitu projektivních metod? Některé projektivní metody mají dobrou validitu (např. ROR, některé skórovací systémy TAT, PFT ..), jiné mají naopak validitu nízkou (Test stromu, FDT, nedokončené věty, Szondiho test ...).
- Nápad porovnávat mezi sebou standardizovaný a nestandardizovaný psychologický test je dobrý, ale nejdříve je třeba u obou metod znát (a pracovat s ní) validitu a reliabilitu – tyto úvahy v práci naprosto chybí.
- Není mi srozumitelný výběr respondentů. Proč byli vybráni respondenti z dětských domovů? Zároveň jsem nikde v práci nenašla bližší charakteristiky tohoto výzkumného vzorku, např. věk, pohlaví apod. Děti z dětských domovů nejsou homogenní skupina a zároveň je u nich častější výskyt psychických obtíží různého druhu a vyšší výskyt disharmonického osobnostního vývoje, což může významně ovlivnit výsledky testů, pokud je cíl práce obecné porovnání metod.

- Některé parafráze jsou uvedeny nesprávně, chybí například rok vydání.
- Diplomantka uvádí, že MMPI-2 je možné použít u respondentů, kteří umí číst na úrovni 9. třídy, a proto zvolila jako výzkumnou skupinu adolescenty. Toto zadání ale není přesné, jelikož se tím myslí intelektová minimální úroveň zkoumaného, ale nikoliv věková. MMPI-2 je určeno pro dospělé a konkrétně pro jedince, kteří žijí dospělým způsobem života (nemělo by se tedy používat např. u vysokoškolských studentů), protože mnoho otázek je formulováno způsobem dotazování k dospělému způsobu života. Pro adolescenty je možné použít MMPI-A, které v češtině není k dispozici a z toho důvodu rozumím, že studentka zvolila MMPI-2, ale očekávala bych v práci alespoň tuto úvahu a to, že si je vědoma toho, že tím mohou být ovlivněny výsledky výzkumu a je třeba k nim odlišně přistupovat.
- Podobně také nelze vyplnit pouze část dotazníku (a již dopředu toto očekávat – naopak je třeba stanovit takové podmínky, aby bylo možné sesbírat použitelná data), a proto vyhodnocovat pouze klinické škály. K rozhodnutí, zda se jedná o validní protokol slouží validizační škály. Není také logické, proč byly porovnávány pouze klinické škály? Klinické škály neukazují na osobnostní charakteristiky, ale odkazují k možné psychopatologii. MMPI protokoly také nejsou řádně vyhodnoceny – ať již standardním kvantitativním způsobem – validizační škály, klinické škály, obsahové škály, doplňkové škály, kódové typy, kritické otázky nebo kvalitativním. Rozumím tomu, že studentka v této fázi studia nemůže být schopna správně vyhodnocovat a interpretovat takto složitý test (podobně také v Testu stromu), ale očekávala bych, že pokud je použije do své závěrečné práce, že bude vyhodnocování konzultovat s lidmi, kteří je ovládají.
- Podobně nelze říkat, že v Testu stromu lze rozpoznat duševní poruchy, jak studentka píše. Duševní poruchu nelze samostatně vyčíst z žádného psychologického testu (ani z klinických škál MMPI), ale vždy se jedná o posuzování v širším kontextu a porovnávání více testových a klinických metod. Není mi také jasné na základě čeho studentka předpokládá, že kresba odráží nevědomé obsahy a procesy a zda si zjistila prameny (a rok vydání), ze kterých vychází příručka k Testu stromu? Protože vyhodnocování tímto způsobem, který je v příručce uveden (tedy na základě převodu symbolů „tento obsah znamená tuto vlastnost“) v psychologickém procesu možné není. Dovedla bych si představit, že by studentka mohla najít jiný vyhodnocovací systém s lepší validitou nebo se pokusit svým výzkumem vytvořit nový vyhodnocovací systém, ale k tomu bohužel v práci nedochází. Tímto způsobem ale v psychologické diagnostice není možné projektivní a kresebné metody u dospělých používat. Zároveň pokud studentka pracuje s teorií, že kresba odráží nevědomé obsahy osobnosti, pak by bylo zase třeba tento předpoklad podložit a vysvětlit jakým způsobem by k tomu docházelo. Protože i v psychoanalytickém rozboru nevědomých obsahů se tak děje převážně v souladu se subjektivitou analyzanda, ale nikoliv na základě „objektivních a univerzálních“ symbolických významů nevědomých obsahů.

- Podobně také pro porovnání dvou osobnostních testů by bylo třeba si nejdříve definovat, zda studentka zkoumá osobností strukturu (a podle jaké teorie) nebo osobnostní dynamiku. Oba zvolené testy totiž posuzují odlišné části osobnosti, a proto je velmi obtížné je vzájemně porovnávat – každý vlastně měří něco jiného a ještě každý test s jinou validitou, reliabilitou a objektivitou. Zároveň pro test MMPI-2 jsou k dispozici normy (i když již zastarávající), ale pro Test stromu normy k dispozici nejsou. Proto z mého pohledu vlastní práce není spojena vnitřní logikou a není možné cíl práce naplnit a získat jasné závěry.
- Zásadní nedostatky však vnímám zejména v metodologii celé práce. Není jednoznačně a srozumitelně definován cíl práce, hypotézy (ty jsou přítomny jen implicitně), způsob sběru dat, jejich vyhodnocování a interpretace. Záměr práce není příliš jasný, protože studentka „uměle“ hledá totožné položky o osobnostních vlastnostech probandů, což ale není možné nalézt ani v jednom z použitých testů. Zároveň pokud již takto studentka postupuje, tak je třeba jasně určit výzkumný postup a nelze jednotlivé položky přiřazovat náhodně (a ještě to v práci přiznat), je potřeba stanovit objektivní kritéria posuzování, aby bylo zajištěno, že výsledky jsou použitelné a pravdivé. Zároveň ani postup skórování mi není, ačkoliv je v práci velmi podrobně popsán, příliš srozumitelný a dovedla bych si představit, že je možné práci postavit na kvalitativním hodnocení obou testů u jednotlivých respondentů, ale bylo by třeba zvolit jinou výzkumnou strategii - například bych si v tomto případě dovedla představit strategii narativní, která by mohla být velmi zajímavá, ale byl by potřeba odlišný sběr dat a design výzkumu.
- Teoretická část je také na obsahově nižší úrovni, chybí zasazení obou metod do širšího rámce a jasnější vymezení obou metod. Velká část práce je bohužel tvořena převážně opisem skórovacích vodítek z příruček obou testů. Nejsm si také po přečtení teoretické části jista nakolik studentka oběma metodám vlastně rozumí a jak dobře se v nich orientuje a přemýšlím, zda by kvalitnější teoretická část studentce neumožnila lépe se v tématu zorientovat. Podobně vnímám velkou výtku také v části Diskuse, která po obsahové stránce diskusi nijak neodpovídá, jelikož podstatou diskuse je interpretovat vlastní výsledky v rozhovoru s již předchozími odbornými zdroji, k čemuž zde nedochází. V teoretických částech práce bych také očekávala větší kritičnost k jednotlivým zdrojům, které studentka uvádí. Zároveň nelze v diplomové práci používat pouze jeden (či několik málo) odborných zdrojů, ale práce by měla obsahovat zdroje relevantní a aktuální k tématu a mezi nimi vést diskusi.

Téma je vysoce aktuální, podobná práce by byla v současné době velmi přínosná. Je škoda, že diplomantka nevěnovala více času právě přípravné práci svého výzkumu, což vnímám jako nejslabší část její práce, která také stojí za aktuální podobou práce. Přitom revize skórovacího systému Testu stromu (ale vlastně i MMPI-2 a jiných metod) by byla v rámci výzkumných studií vděčným tématem.

Závěr: práce je velmi obsáhlá s náročným výzkumným záměrem. Cíl práce se pro náročnost tématu a výzkumných ambicí naplnit bohužel nepodařilo. Vzhledem k tomu, že se ale jedná o práci studentkou, jejímž účelem je mj. i osvojení si praktických empirických a psychologických dovedností, doporučuji, aby se studentka v průběhu obhajoby vyjádřila k nejslabším bodům práce a uvedla, jakým způsobem by bylo možné práci pojmout tak, aby metodologie odpovídala cílům a bylo možné práci úspěšně finalizovat. Pokud během obhajoby studentka úspěšně zvládne v teoretické rovině upravit výzkumný design cílům nebo cíle aktuálnímu výzkumnému designu, pak se přikláním k úspěšnému obhájení DP.

V Praze dne 2. 1. 2020

PhDr. Ivana Křížová, Ph.D.